

MEMORIA

revista gândirii arestate

12

editată de

FUNDAȚIA CULTURALĂ MEMORIA

sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Calea Victoriei 133 - București - 1 - 71102 - România - Europa
Telefon: (401) 659 6563, 650 8044 - Fax: 659 6563

COLEGIUL DE REDACȚIE

Nicolae BALOTĂ

EMILIA BĂRBĂLEA

Ana BLANDIANA

Mircea DINESCU

Ștefan Aug. DOINAȘ

Sergiu GROSSU

Virgil IERUNCA

EMILIAN IONESCO

Monica LOVINESCU

Adrian MARINO

IOAN NEGOIȚESCU

Alexandru PALEOLOGU

Banu RĂDULESCU - redactor șef

Dumitru ȘTEFĂLEA

Petru TUȚEA

Ion VIANU

Romulus VULCĂNESCU

VIRGIL IERUNCA

Despre Alexandru Herlea

Evocare la postul de Radio Europa Liberă – februarie 1981

Vom consacra emisiunea noastră de astăzi amintirii profesorului Alexandru Herlea, de la a cărui moarte s-a împlinit un an și jumătate. O vom face din mai multe motive: în primul rând din cauza personalității acestui cărturar și om de bine; în al doilea, opera lui e foarte puțin cunoscută în România. În sfârșit, Alexandru Herlea a fost un luptător pentru democrația românească – el a militat în rândurile Partidului Național-tărănesc al lui Iuliu Maniu – și este credem de datoria noastră de a nu lăsa în uitare o întreagă perioadă din istoria democrației românești. Cu atât mai mult cu cât sunt slabe nădejdi că ideologia comunistă va îngădui istoricilor noștri să restabilească adevărul asupra acestui capitol. Regimul comunist dovedește mai multă înțelegere, de pildă, pentru epoca Antonescu, decât pentru rolul avut de Maniu, Brătianu sau Titel Petrescu în istoria politică a țării. Și până la un punct, e firesc, deoarece democrația de tip parlamentar constituie pretudindeni, pentru partidele comuniste, dușmanul numărul unu.

Dacă ne oprim azi la profesorul Herlea, o facem și pentru că el constituie un caz-tip al cărturarului național-tărănist care avea să plătească cu ani de temniță și muncă forțată pentru vina de a fi crezut în democrație, de a fi militat pentru ea; după cum avea să plătească și pentru faptul de a fi fost un cărturar generos, un jurist și un istoric „cosmopolit” – cum se spunea sub stăfniști –, colaborând cu centre de cultură occidentală. Dacă mai adăugăm că avea și o origine socială „nesănătoasă”, înțelegem și mai repede de ce profesorul Herlea avea să devină o victimă exemplară a ienicerilor stăfniști.

Profesorul Herlea se naște în 1907 la Vinerea-Orăștie, ca fiu al notarului Alexandru Herlea, primarul Orăștiei, și al

Minodorei, născută Rațiu. El descinde dintr-o veche familie de cărturari și clerici ardeleni, care a dat țării pe episcopul Vasile Moga – întemeietorul primului episcopat ortodox transilvan, pe protopopii Nicolae Rațiu – duhovnicul lui Horia – și Grigore Rațiu, ucis de unguri la ieșirea din Dieta în care votase împotriva alipirii Transilvaniei la Ungaria, sau memorandiștii ca Nicolae Herlea, Ioan Rațiu, Ion Balaș, Rubin Pația, fără să mai vorbim de Lucian Blaga.

Din tinerețe, Herlea este devotat cauzei publice: președintele „Societății studenților hunedoreni” din Cluj (1926), membru fondator al revistei Tineretului partidului național-țărănesc „Chemarea” (1926), candidat național-țărănist în mai multe alegeri parlamentare, secretar al grupului de deputați hunedoreni în Parlament (1932), secretar-general al Frăției ortodoxe române¹ etc.

„Cosmopolitul” Herlea era în realitate un pasionat luptător pentru libertate și democrație. Pentru el, încălcarea libertăților, fie că venea de la dreapta, fie că venea de la stânga, era insuportabilă. Din studenție ia atitudine împotriva fascismului, prin conferințe și campanii de presă². Împotrivirea lui față de autoritarismul de dreapta se manifestă și în timpul războiului: la Brașov exista în acel timp o grupare de democrați, mulți fiind profesori la Academia Comercială din Cluj – Brașov, strânși în jurul revistei „Țara de mâine”, condusă de Victor Jinga, rectorul Academiei. Acest grup întocmește în primăvara anului 1944 un manifest intitulat „Proiect de enunțări principiale și programatice”. Redactat de profesorii Jinga, Herlea și Vasile Gionea, manifestul aborda toate aspectele vieții politice, sociale, economice și culturale ale țării. Împotriva războiului, împotriva fascismului și a mișcărilor totalitare, în el se afirma pluralismul politic, echitatea socială; în economie era orientat spre forme de liberalism și cooperatie liberă. Publicat în 2000 de exemplare și difuzat clandestin, acest manifest s-a bucurat de o largă audiență. Imediat după apariția lui, Petru Groza vine în repetate rânduri la Brașov să propună grupului de la „Țara de mâine” colaborare. După 23 august 1944, insistențele lui se amplifică și oferă lui Jinga și Herlea posturi ministeriale. Lui Groza i se pun însă două întrebări esențiale: 1) Care va fi atitudinea unui guvern al lui față de ideea de legalitate în stat? – și: 2) Ce raporturi există între Frontul Plugarilor și partidul comunist? Răspunsurile sunt: În primul rând ne interesează reformele, și după aceea ideea de legalitate, și: Când moare partidul comunist, moare și Frontul Plugarilor. După această punere la punct,

toate convorbirile cu Groza sunt întrerupte. Mihai Ralea, la rândul lui, propunea semnatarilor manifestului să participe la crearea unui partid socialist-țărănist. El publică textul manifestului cu mici modificări ca platformă a acestui nou partid, trecându-i printre membrii fondatori și pe profesorii Jinga, Herlea și Glonca, fără să le ceară însă acordul. Aceștia protestează vehement și publică o dezmințire incisivă în *Gazeta Transilvaniei*. Au mai intervenit și social-democrații, prin Ion Clopoșel și Miron Nicolescu, și cei din gruparea colaboraționistă a lui Anton Alexandrescu, ca să-l câștige pe Herlea de partea lor, însă fără succes.

Democratul Alexandru Herlea nu se putea împăca în nici un fel cu totalitarismul comunist. El, care refuzase totalitarismul de dreapta, nu putea să nu ia atitudine și împotriva regimului de impostură înscăunat de comuniști cu ajutorul Armatei Roșii. Această poziție are ca urmare înlăturarea lui din învățământul superior, de la primele epurări, în 1947, precum și din barou și din postul de consilier juridic al societății „Astra” în 1948.

În primăvara anului 1949, Augustin Popa, în numele Comitetului Național în exil, recent constituit, condus de generalul Rădescu, trimite avocatului național-țărănist Victor Anca, din București, o scrisoare prin care îi anunță formarea acestui comitet și îl roagă să organizeze redactarea unui memoriu privitor la situația politică, socială și economică din România. Victor Anca face cunoscută această scrisoare unui grup de fruntași național-țărăniști, printre care profesorii și avocații Eugen Hațeganu, Dumitru Gerota, Ion Lugoșianu, Bibi Popescu, Gabriel Tepelea, Vasile Munteanu, Ghiță Dragoș și alții, și face apel pentru întocmirea memoriului la prof. Alexandru Herlea care, împreună cu prof. Victor Jinga, îl redactează. Memoriul este trimis în Occident, prin curierul diplomatic al Legației franceze din București⁹. Răspunsul lui Augustin Popa, primit tot prin curier diplomatic, este însă interceptat de Securitate, care violează valiza diplomatică. Ea nu trece însă imediat la arestări, ci urmărește activitatea grupului. Herlea și Jinga au timp să redacteze o anexă la memoriu, care însă este descoperită înaintea expedierii, la o percheziție inopinată efectuată la Victor Anca, iar la arestarea lui Victor Jinga, Securitatea pune mâna și pe copia memoriului. Întregul grup de fruntași național-țărăniști este arestat în august 1949, dată la care s-au făcut pretudindenii în țară arestări masive de național-țărăniști¹⁴ Securitatea formează două loturi: unul judecat la București, șef de lot fiind Victor Anca, și

altul judecat la Braşov, şef de lot fiind Alexandru Herlea⁵.

Herlea este condamnat la 5 ani închisoare, pe care îi efectuează: la închisoarea din Braşov, un an, şi la Canalul Dunărea – Marea Neagră, 4 ani, din care 3 în lagărul de la Valea Neagră. Din mărturisirile scrise în exil despre Canal de Alexandru Bratu, Remus Radina, Cicerone Ioaniţoiu şi Nicolae Cârjă, reiese că prof. Alexandru Herlea s-a purtat admirabil, încurajându-şi colegii de suferinţă şi nefăcând nici o concesie zbirilor de tot felul care îl supuneau la neîntrerupte chinuri şi umilinţe.⁶

Eliberat în 1954, prof. Herlea este obligat să lucreze timp de un an ca cioplitor de piatră. Abia în toamna lui 1955 reuşeşte să fie angajat ca şef al Oficiului juridic, nou creat, al regionalei GOSTAT – Braşov, pe care el îl organizează, încadrându-l numai cu personal foarte capabil: 17 avocaţi de primă mână, majoritatea foşti deţinuţi politici.⁷ Herlea munceşte mult şi eficace, cum îi era caracterul, şi se bucură de multă apreciere atât pe plan local cât şi în cadrul Ministerului Agriculturii. La cererea acestuia, întocmeşte lucrarea privitoare la publicitatea imobiliară a statului, pe care Direcţia generală a organizării teritoriului din minister o adoptă ca bază sa teoretică de organizare. Acest interludiu nu durează însă mult, căci este din nou arestat.⁸

De la ieşirea sa din închisoare, Herlea era, bineînţeles, urmărit pas cu pas; îi sunt trimişi provocatori care să-l îndemne la acţiuni de sabotaj. El nu cade însă în nici una din curse. Securitatea îl are la index pentru atitudinea demnă avută în prima detenţie, cât şi după eliberare, când ajută cât poate pe foştii deţinuţi politici şi menţine legături cu fruntaşii naţional-ţărănişti, printre care Mihai Popovici, vice-preşedintele partidului, pe care îl găzduieşte în primăvara lui 1958, în vizita pe care acesta o face la Braşov. Tot în primăvara lui 1958, e arestat un funcţionar de la Banca Agricolă din Braşov (pe nume Mitan), care delapidase peste 100.000 lei, şi care, conform legii, urma să fie condamnat la moarte. Pentru a scăpa de această pedeapsă (Mitan) declară – sfătuit de Securitate – că el nu a furat, ci a sabotat economia naţională din ordinul profesorului Herlea. Dosarul constituit de Securitate e trimis spre avizare expertului contabil, prof. Barbă de la Politehnica din Braşov, care refuză însă să-l semneze, găsindu-l – aşa cum şi era – absurd. Securitatea arestează atunci alţi doi naţional-ţărănişti, pe care îi constrânge să afirme că în iulie 1954 Herlea a organizat o acţiune contra-revoluţionară teroristă. Se constituie astfel un lot de 18 persoane, naţional-

țărăniști și legionari, cu Herlea șef de lot, Lazăr Eugen sub-șef al național-țărăniștilor, Mălușei sub-șef al legionarilor; în timpul anchetei Securitatea face – prin căpitanul Urzică și colonelul Alexandrescu – presiuni brutale asupra profesorului Herlea, pentru a-l determina să declare că a acționat din ordinul lui Mihai Popovici și a înscena astfel un mare proces național. Prof. Herlea rezistă. Securitatea face însă o imensă greșală: cei doi național-țărăniști, dresați de Securitate să acuze pe profesor de acțiune contra-revoluționară și terorism, indicaseră ca dată de organizare la unul din ei, acasă la Zărnești, ziua de Sfântul Ilie 1945. Herlea sesizează eroarea, dar cunoscând metodele de lucru ale Securității, care putea schimba în orice moment această dată fictivă, relevă numai la proces, după 2 ani de anchetă, că acuzația nu stă în picioare, deoarece la acea dată el se afla încă închis la Canal. Numai în felul acesta reușește să scape de pedeapsa capitală pe care o ceruse procurorului, acuzându-l de crimă împotriva statului. Este condamnat totuși la 20 de ani muncă silnică, în ciuda evidentei sale nevinovății și a pledoariei curajoase a avocatului Gheorghe Voișan din Cluj, prietenul său intim, care îl apăruse și în primul proces. Este din nou bătut crunt de Urzică și Alexandrescu și după proces, pentru că ținuse secret alibiul hotărîtor. Unul din cei doi național-țărăniști care acceptaseră să facă jocul Securității, care se găsea închis împreună cu Herlea la Jilava, revine asupra falsei sale mărturii și scrie procuraturii că în privința lui Herlea a mințit.⁹

Am insistat dinadins asupra acestui proces, pentru că el este semnificativ pentru o întreagă perioadă din istoria României contemporane. Orice mărturie care poate reconstitui teroarea, arbitrariul și neomenia acelei epoci, trebuie consemnată, pentru că istoricii noștri n-au libertatea să-i cerceteze și să-i descrie ororile. Dosarul trebuie să rămână mereu deschis.

Să încercăm acum să prezentăm fie și numai parțial pe cărturarul Alexandru Herlea.

Doctor în științe economice și politice al Universității din Cluj în 1930, doctor în științe juridice al Universității din Iași în 1934, profesorul Alexandru Herlea își începe activitatea didactică la Academia de Înalte Studii Agronomice din Cluj, unde este conferențiar de Drept agrar între 1930-32. Între 1940-47 este membru al corpului didactic al Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale din Cluj – Brașov. Aici își desfășoară activitatea în cadrul catedrei de Drept

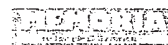
civil, al cărei titular va deveni și unde organizează un prestigios seminar. Între 1942-44 suplinește și conferința de Istorie economică.

Pe lângă activitatea didactică, Alexandru Herlea a desfășurat cu începere din 1925 și până în 1947, o intensă activitate ziaristică, inspirată din marile probleme politice, sociale și economice ale țării. Este redactor la revistele *Chemarea Românilor*, *Patria*, *Libertatea*, *România Nouă*, *Dreptatea*, *Gazeta Transilvaniei*, *Țara Nouă*, *Observatorul social-economic*, etc. Este membru în biroul de conducere al Sindicatului presei din Ardeal și Banat între 1932 – 1946. Între 1932 – 1935, este redactor-șef al oficiosului național-țărănist din Orăștie, *Solia Dreptății*, condus de Aurel Vlad, vice-președintele partidului, iar între 1935 – 1938, după separarea lui Aurel Vlad de Iuliu Maniu, fondează, tot la Orăștie, și conduce noul oficios local al PNȚ, *Solia*. În acesta desfășoară o intensă campanie antifascistă și antitotalitară, precum și una socială de apărare a micilor proprietari din Munții Apuseni, deposedați abuziv de puternica societate „Mica.” Procesele „Mica”, în care a pledat Herlea, ajunse la Casație, au rămas celebre.

Până în 1947, când a fost înlăturat din învățământ, Alexandru Herlea a scos trei cursuri, două de drept civil și unul de istorie economică, și a publicat 25 de lucrări cu caracter juridic, istoric, economic și fiscal, pe care nu le putem înșirui în cadrul acestei modeste semnalări.

Am vrea totuși să insistăm asupra a trei din lucrările sale: *O falsă concepție despre proprietatea agrară medievală* – Brașov 1944; *Cărțile de proprietate din Transilvania* – Brașov 1943, și *Publicitatea imobiliară reală* – Brașov 1947. Primul este un studiu de istorie a dreptului constituțional, în care se răspunde critic la teza maghiară privind originea de drept public a proprietății agrare medievale maghiare. Istoricii și juriștii maghiari susțineau că, în Ungaria, proprietatea rurală se bazează nu pe raporturi de drept privat între senior și vasal, cum era în restul Europei, ci pe raporturi de drept public, reprezentând o formă de organizare agrară superioară, proprie poporului maghiar. Herlea demonstrează, cu un bogat material documentar, falsitatea acestei concepții.

Al doilea studiu nu e mai puțin important. După o caracterizare aprofundată a instituției cărților funciare, autorul se referă la „vechile cărți de proprietate în Transilvania”, cercetând mai ales vechile registre dintre anii 1475 – 1853 din arhivele municipiului Brașov. Herlea este

primul cercetător care a elucidat problemele registrelor funciare transilvane de-a lungul veacurilor, stabilind succesiunea, numărul și tipul lor, și nomenclatura în literatura juridică română.

Publicitatea imobiliară reală este o lucrare legată tot de problema instituției cărților funciare, în care autorul aduce contribuții personale la îmbunătățirea sistemului publicității imobiliare, prin expunerea unui proiect de reorganizare a acesteia. Lucrarea cuprinde și reglementarea modernă a instituției în România; normele stabilite prin legea de unificare a cărților funciare din 1938, lege pentru care Herlea a militat, subliniindu-i superioritatea.¹⁰

La lucrările amintite, ar mai trebui adăugate și două lucrări în manuscris, menționate în raportul de chemare la catedră publicat în Monitorul Oficial și confiscate de Securitate în 1949, dintre care una de 500 de pagini: *Contribuții la istoria dreptului de proprietate în Transilvania*.

La doi ani după ieșirea din închisoare, prof. Herlea reușește cu greu să fie acceptat – în 1966 – ca cercetător științific la Institutul de istorie „N. Iorga”, datorită mai ales sprijinului dat de Ilie Murgulescu, președintele Academiei din acea vreme, care a ajutat pe mulți foști profesori universitari deținuți politici, încadrându-i în cercetarea științifică¹¹. La institutul „N. Iorga” are însă neșansa să fie persecutat de directorul acestuia, prof. Andrei Oțetea care, se știe, a fost printre cei dintâi care au aservit știința istoriei la exigențele propagandistice ale partidului comunist. Oțetea face totul pentru a-i pune bețe în roate, împiedicându-l pe cât poate să se afirme. Prof. Herlea își regăsește însă energiile de altădată și, ca atâția foști pușcăriași, caută printr-o muncă asiduă să răscumpere anii pierduți în temniță. Bibliografia lui se îmbogățește vertiginos, în ciuda opreliștilor de tot felul. Elaborează, în această a doua perioadă a activității sale științifice, peste 30 de studii, majoritatea privind istoria dreptului și instituțiilor transilvane, prezentate într-o largă perspectivă istorică și umanistă, cu referințe frecvente la discipline complementare: în unele insistă asupra unor caracteristici fundamentale ale dreptului românesc: umanismul și raționalismul său; continuitatea și originalitatea sa; unitatea dreptului din diferitele țări române. În altele face istoricul unor instituții sau ramuri de drept din Transilvania. Mai multe sunt studii de drept comparat, în care se subliniază atât analogiile cât și diferențele existente între dreptul românesc și cel al altor popoare.

Câteva studii rețin mai ales atenția din bogata activitate a profesorului Herlea, în ipostaza sa de cercetător tolerat. În 1968, el depune la Institutul „N. Iorga” trei studii intitulate: *Elemente umaniste în vechiul drept românesc, Jurisdicția în Transilvania și probele primitive; Relații interteritoriale între populațiile țărilor Române*, în care relevă absența ordaliilor și permanența spiritului roman în vechiul drept românesc, fapt ce constituie o probă în plus în susținerea a ceea ce Herlea numește *argument instituțional*. Măsura în care principii și instituții juridice, sociale, administrative, fiscale, religioase se perpetuează din antichitate, de la romani, până în epoca modernă, fiind conservate de poporul român și nu se găsesc la popoarele conlocuitoare sau vecine, constituie, afirmă Herlea, un argument esențial în demonstrarea continuității românești pe întreg teritoriul țării. Acest argument instituțional, mai susține Herlea, trebuie invocat alături de argumentele tradiționale ale istoriografiei noastre – lingvistice, toponimice, arheologice – în apărarea cauzelor naționale. Cu toată evidenta importanță a acestor studii, în care Herlea aduce o contribuție personală de prim ordin, ele nu se publică. În revista *Argeș* din Pitești, Herlea reușește să insereze totuși, în 1968, un scurt rezumat, iar în 1972 să le includă în planul editurii *Biblioteca Historica Romaniae*, de unde însă sunt scoase la intervenția personală a lui Oțetea, care invocă argumente politice legate de persoana prof. Herlea. Rezumate și părți alese din aceste studii vor apărea mai târziu în câteva reviste: *Studii de istorie*, *Revue roumaine d'histoire* și *Recherches sur l'histoire des institutions et du droit*.

O situație similară o are și lucrarea *Aprobatae Constitutiones*, care este prima traducere în limba română, însoțită de o documentată și cuprinzătoare introducere, a acestui însemnat document juridic, care conține sinteza hotărârilor Dietelor transilvane între anii 1540 – 1653, vădind nedreptățile săvârșite populației românești. „*Constituțiile Aprobate*, se arată în introducerea lucrării, formează un mare document pentru istoria Transilvaniei. Datele care se desprind din textul lor alcătuiesc indicii pentru dezvoltarea societății feudale în Transilvania și mai ales înlesnesc cunoașterea condițiilor economice și juridice ale vieții iobagilor dintre care majoritatea erau români. Această lucrare, terminată în 1967, nu a putut să apară decât, cu chiu cu vai, în 1978, în editura Mitropoliei din Sibiu, într-un număr foarte redus de exemplare și numai după ce Herlea și-a asociat doi co-autori.

Sur l'histoire de la condition juridique de l'enfant en Roumanie, lucrare în care este prezentată pentru întâia oară în literatură evoluția statutului juridic al copilului în România, nu apare decât în străinătate, în 1977, publicată de societatea de istoria dreptului „Jean Bodin”, din Bruxelles.

Foarte activ și bucurându-se de relații solide în străinătate printre juriști de faimă internațională, Alexandru Herlea participă personal sau trimite rapoarte, atunci când nu i se eliberează un pașaport, la mai multe congrese internaționale între 1970 – 1978: Moscova, Leida, Bratislava, Strasbourg, Pecs, Cracovia, Bari, San Francisco, Varșovia, Anvers.

Pentru meritele sale științifice, prof. Alexandru Herlea a fost ales membru al Academiei Tiberine din Roma și al altor instituții și asociații științifice din străinătate nu însă și al Academiei Române, unde este însă loc pentru atâția nechemăți și veseli improvizatori.

Dinamismul și pasiunea sa de realizator n-au fost frânte de cei 10 ani de temniță, dimpotrivă: numai grație inițiativelor lui de-a dreptul utopice într-un regim ca cel din România de azi s-a putut crea, fără nici un sprijin extern, în condiții materiale extrem de modeste, reduse la bunăvoința membrilor, o asociație denumită „Asociația de istorie comparativă a instituțiilor și dreptului”, pe care Herlea a afiliat-o „Asociației internaționale de istoria dreptului și instituțiilor” din Paris, precum și Societății „Jean Bodin” din Bruxelles. Această asociație, al cărei președinte a fost, regrupează nume prestigioase de juriști, istorici, economiști, etnologi¹². Tot Herlea fondează și revista de limbă franceză *Recherches sur l'histoire des institutions et du droit* ca organ al asociației, revistă care a fost salutăată în termeni elogioși de cea mai prestigioasă revistă de istoria dreptului pe plan internațional: *Revue historique de droit français et étranger*. De altfel, tot aici, Jean Gaudemet, președintele „Asociației internaționale de istoria dreptului și instituțiilor”, a prezentat opera și personalitatea lui Alexandru Herlea în termeni la fel de elogioși. Și pentru că veni vorba de publicații, pe cât de insolite, pe atât de apreciate în străinătate, să nu uităm că tot meritul lui Alexandru Herlea este de a fi înlesnit apariția revistei *Etnologica*, condusă cu competență de Romulus Vulcănescu, sprijinit de colaborarea unor istorici de primă mână, ca Valentin Georgescu.

În cadrul asociației, Herlea organizează un foarte reușit Congres internațional de istoria dreptului, în 1974, la Mamaia, și tot el ia inițiativa participării asociației, cu

seminarii proprii, la Congresul mondial de istorie ce s-a desfășurat la București în august 1980¹³.

1. În 1933, este membru fondator - alături de Goga, Lupaș, Goldiș, Bogdan Duică și mulți alții - al Frăției Ortodoxe Române, principala asociație laică a Bisericii Ortodoxe, creată în jurul ideii de solidaritate morală, religioasă, națională și culturală de un grup de intelectuali ardeleni în frunte cu Sextil Pușcariu. Va deveni în 1944 secretar-general al acestei asociații, în fruntea căreia va rămâne până la suprimarea ei, în 1947.
2. Tot cu cuvântul și condeiul, profesorul Herlea protestează împotriva pactului sovietico-hitlerist din 1939, prin care României îi este răpită Basarabia și Bucovina de Nord. Protestează la fel de vehement împotriva infamului Dictat de la Viena, prin care România pierde de astă dată Transilvania de Nord, în 1940.
3. Memoriul scotea în evidență dezastrul economic al țării ocupate și exploatare de către Rusia sovietică, precum și politica de suprimare treptată a tuturor libertăților și de distrugere a structurilor sociale.
4. Memoriul nu constituia, desigur, un delict într-un regim de democrație reală, lucru relevat la proces de acuzați, care denunțau implicit sistemul dictatorial comunist.
5. Victor Anca este condamnat la 10 ani, iar ceilalți membri ai lotului de la București la pedepse până la 7 ani. La Brașov, Herlea și Jinga sunt condamnați la 5 ani, iar restul lotului la pedepse mai mici. Relativa clemență a tribunalului militar din Brașov s-a datorat întregului complet de judecată și, în special, președintelui, colonelul Lază, care n-a executat dispozițiile de condamnare la 15 ani, date de Securitate, fapt pentru care va fi înlăturat din magistratură și arestat.
6. La închisoarea din Brașov este bătut crunt de securistul Mayer, fost măcelar, care cu o lovitură de ciznă îi rupe rectul. Abia peste un an, la Canal, în situație disperată din cauza totalei lipse de îngrijire, va fi operat și salvat de către devotatul doctor-deținut Achile Sași (decedat în oct. 1994, n. red.) cu un bisturiu confecționat de el dintr-un cuțit de bucătărie, și fără anestezie.
7. În acest grup de național-țărăniști, cu totul dramatic a fost cazul cunoscutului avocat Eugen Hațeganu, care a fost estropiat de Securitate în timpul torturilor de la anchete (responsabil de aceste barbarii fiind Brânzaru și Vida Nedici), și apoi în 1957, după eliberarea din închisoare, asasinat, simulându-se un accident de cale ferată!
8. Unei cărecari destinderii, intervenită la moartea lui Stalin, îi urmează o nouă degradare, șurubul se strânge ca urmare a revoluției din Ungaria, și se dau dispoziții de a se înscena procese de intimidare. Foștii deținuți nu trebuiau să uite că sunt vinovați fiindcă au fost închiși, fiindcă au fost condamnați.
9. O frumoasă comportare în acest proces au avut-o mulți inculpați, în special avocatul Mănușel și economistul Eugen Lazăr care, cu toate torturile la care au fost supuși, nu s-au prelat la declarații false și n-au făcut jocul Securității. Ei au fost condamnați la câte 10 ani închisoare fiecare. Cei ce n-au putut să reziste torturilor fizice și morale și nu au revenit nici la proces asupra declarațiilor false smulse de Securitate în anchete, au fost „răsplătiți” și ei cu câțiva ani de temniță. În aceleași zile cu procesul Herlea și în strânsă legătură cu el, s-a judecat la Brașov și procesul lui Jinga. Acesta, capul unui alt lot, acuzat de propagandă împotriva statului, este condamnat la 10 ani.
10. Una din ideile fundamentale ale lui Alex. Herlea, exprimată în mai multe din lucrările sale, este de altfel aceea a circulației normelor juridice de la un popor la altul, care duce cu timpul la uniformizarea dreptului la popoarele care se dezvoltă paralel cu marile coordonate ale vieții economico-sociale. Prof. Herlea era convins că unificarea legislativă a dreptului scrisorilor de schimb și a celui al regilor de procedură și de execuție a deciziilor juridice și arbitrale din diferite țări, va avea cele mai bune repercusiuni, și considera posibilă unificarea legislativă și în alte domenii, ca cele ale reglementării contractului de muncă, protecției muncii, obligațiilor, contractelor civile și comerciale etc. El afirmă că această posibilă și necesară unificare, a dreptului privat, public și internațional într-o concepție universalistă, este un preludeu indispensabil păcii mondiale.
11. La secția de istoria dreptului de la Institutul „N. Iorga”, cvasitotalitatea celor mulți, cei mai mulți foști profesori universitari, câțiva foști miniștri, aveau lungi studii în închisorile comuniste: Alexandru Constantinescu - 10 ani, George Fotino - 10 ani, Tudor Voinea - 10 ani, Ovidiu Sachelarie - 5 ani, Dan Lăzărescu, Constantin Bucșan - fiecare câțiva ani.
12. Dintre personalitățile care au participat la viața asociației, foști deținuți politici, menționăm: Salvador BRĂDEANU, Constantin BUCȘAN, Alexandru CONSTANT, Corneliu COPOȘU, Victor JIŢGĂ, Ion JOVIN, Vasile NETEA, Ovidiu SACHELARIE, Petre STRIHAN, Alexandru VĂLIMĂRESCU, Tudor VOINEA, Romulus VULCĂNESCU ș.a.
13. Herlea scria și poezii, din care peste o mie au fost confiscate de Securitate la a doua arestare, din 1959, și deci pierdute. Herlea a reușit să publice pe contul lui, în 1976, doar trei plachete intitulate: La porțile gândului, Pe puntea întrebărilor și Cronica neliniștii.

În multe manuscrise, studii istorico-juridice, cărți și sule de poezii este aprinsă lumina tiparului.